

Dumont ve svém pojednání „Sophismes Anarchiques“ praví, že ukrutnosti francouzské revoluce byly přirozeným následkem pošetilých zásad, které ji vyvolaly. Že mezi tím, co náčelníci Ústavního Shromáždění se honosili odstraňováním šlechty, netušili, že jejich učení směřovalo ke způsobení zlastokrát hroznějšího, totiž anarchie. Že prohlášení Práv lidu z velké části vyvolalo zločiny hrůzovlády, a že jen očitý svědek dovedl si představit hrozný stav společnosti, ve které se tato práva prováděla lidmi, kteří měli prázdné žaludky, cáry místo šatů na těle a piky v rukách. Dumont chválí anglický parlament pro jeho necht ke všeobecnému odtažitému rozumování a pro jeho zálibu v provádění všeobecných zásad. Nejlepší formou vlády je prý ta, které lid uvyl.

*

Stálé útočení na stávající ústavu není prý při-
znivo zdokonalování zákonů. Nejlepší doba, ve
které lze provádět se zdarem velkolepé opravy
v zákonodárství, jest prý doba, kdy veřejně vášně
jsou klidné a vláda stála.

K takovým konservativním názorům přivedly
výstřednosti francouzské revoluce nejznamenitější
reformátory oné doby! Mnozí považují takové
minění za zradu. Ale nelze se divit, jestli lidé
opravují své názory dle dojmů, z pozorování a dle
svého rozumu. Těch lidí, kteří směji pohrdnout
témto prameny vědění a kteříž je čerpají jen
vnuknutím z nebes, je málo.

Pohlédnemež na lékařství. Cestovatel najde
jahůdku, které nikdy před tím nespapal. Ochutná
ji a nachází ji lahodnou i osvěžující. Vychvaluje
ji a umiňuje si, že ji zavede do své vlasti. Avšak
po několika okamžicích se roznemůže, svíjí se bo-
lesti a je blížek smrti. Tu ovšem ihned mění své
minění; prohlašuje lahodný pokrm za jed, kárá se
z vlastní pošetilosti, že jí okusil, a vystřihá před
ní své přátele! Po dlouhém a prudkém zápase
se zotavuje, cítí se velice sezláblým svou nemocí,
ale zároveň potvrzuje, že se zbavil nějaké choroby,
která mu ztrpčovala život. Na to opět mění svůj

názor a prohlašuje toto ovoce za blahodárny lék
kterého se má užívat jen ve zvláštních případech
a s velkou opatrností.

Zdalíž by to nebylo pošetilostí nazývat takó-
vého člověka nestálým a nedůsledným proto, že
změnil svůj názor? A byl by rozumným člověkem,
kdyby toho neučinil? Právě tak se to má s fran-
couzskou revolucí. Tato událost byla novým zjevem
v politice.

Dle toho, co jí předcházelo, nikdo nemohl
s jistotou soudit, jakým směrem události se povali.
Prvním účinkem jejím byla náprava velkých zlo-
řádů, a počestní lidé jásali. Potom následovaly kon-
fiskace, proskripce, bankrot, guillotina a vraždění.
Ještě maličko, a vojenská despotie vznikla ze
zmatku ohrožujíc neodvratně každého evropského
státu.

I ještě maličko a stará dynastie se vrátila,
provázená emigranty, kteří chtěli zavádět staré
zlotřády. Nyní máme před sebou celek, a mohlo
by se nám také vytýkat, že svou řeč ohledně
těchto událostí ustavičně měníme.

Jest to však našim dobře uváženým přesvěd-
čením, že francouzská revoluce vzdor veškerým
svým zločinům a pošetilostem přinesla lidstvu

velké požehnaní. I bylo nejen přirozeno, ale i nevyhnutelno, že ti, kteří byli svědky jen prvního jednání, netušili katastrofu, a proto střídavě jásali nebo byli sklíčení dle toho, jak se zápletka rozvíjela.*) Člověk, který by měl totéž mínění o francouzské revoluci r. 1789, r. 1794, r. 1804, r. 1814 a r. 1834, byl by buď duchem sv. vnuknutý prorok nebo zatvrzelý hlupák. Vychvalovači francouzské revoluce podobali se kyvadlu, mrštěnému příliš prudce na pravo, které se právě proto prudce přehouplu na levo.

Nemáme pověřivé víry v učení a jednání minulých věků. Vyznáváme, že věda vládnutí je věda pokusná, a že jako všechny pokusné vědy nachází se v postupu pokrokovém. Žádný člověk není tak umíněným obdivovatelem starých časů, aby popíral, že lékařství, rostlinopis, lučba, inženýrství, plavba vykazují více znalosti než doby minulé.

Totéž platí o vědě politické.

Stává se, právě jako tyto, stále čistiší a méně zkalenou. Byla doba, kdy nejsilnější duchové lidští byli klamáni žvaněním astrologů i alchymistů; právě tak byla doba, kdy nejosvěceniější

a nejctnostnější státníci považovali za první povinnost pronásledovat kacíře, zakládat kláštery a válčit proti Saracenům. Avšak doba pokračuje; fakta se množí, pochybnosti vznikají. Dostávají se zákmity pravdy a rozednivají se stále více v bílý den. Světlo spočívá nejprvé na vyvýšeninách, ale proniká na rovinnu i v rokliny. Pokyny vynořují se nejprvé, potom následují zlomky soustav, nedokonalé soustavy a konečně úplné i souladné systémy. Zdravý názor, který po nějaký čas hájí jeden smělý myslitel, stává se názorem nepatrné menšiny, později silné menšiny a konečně většiny lidí. A tak pokrok jde stále, až se školáci smějí tomu, co se zdálo závažným Baconu, a vesnický kaplan se diví nesnášenlivosti a zpátečnictví církevních světel v minulosti.

Vidouce tyto věci a majíce svědectví i nejzatvrzelejších nepřátel novot, že plémě naše stále pokračovalo ve vědění, a nemajíce nejmenší příčiny, abychom se domnívali, že právě v té době, kdy my jsme se octli na světě, nastala změna v lidském nadání nebo ve způsobu bádání po pravdě, máme se za reformátory a jdeme ke předu.

Dle velkého pokroku, který společnost evropská

*) Viz článěk o Wordsworthu ve Váňových spisech : »Albion hrdý a lidský« a »Evropa cítící a myslící«.

učinila za poslední čtyři století v každém oboru vědění, soudíme, že v každé toho jména hodné vědě můžeme s důvěrou doufat v nesmírný rozvoj.

Avšak pohlížíme-li na budoucnost s různými nadějemi, není příčinou, abychom na minulost patřili s pohrdáním. Nelichotíme si, že jsme dosáhli vrchole dokonalosti, a že není žádné pravdy více, po níž bychom se měli pít. Věříme, že jsme moudřejší než naši předkové, ale jsme také jisti, že naši potomci budou moudřejší než jsme my. Máme soudit o svých otcích, jak bychom chtěli, aby o nás soudili naši potomci. Abychom dovedli ocenit jejich zásluhy, máme se vynasílit v jejich postavení, ve kterém nemohli mít těch vědomostí, které my však mít musíme, i kdybychom byli sebe nedbalejší. Bylo by příliš kruté, aby dobrodinci lidstva, kterým splňali obmezení jejich vlastní doby, docházeli posměchu od obmezenců pokolení následujícího proto, že neušli dosti daleko. Pravda je mezi dvěma krajnostmi. Na jedné straně bigotní citel velebí moudrost dědů a odvolává se na ni hlásá, že nemáme činit toho, co by omi první vykonali, jsouce na našem místě. Druhá krajnost jest stejně pošetilá a prozra-

zuje mělkou mysl i nedobrou povahu. Ona směšuje k tomu, aby dobrodinci lidstva byli oloupeni o svou poctivou slávu, i aby nejlepší lidé minulých věků byli postaveni na roveň nejhorším. Původce všelikých náprav bývá skoro vždy neobliben za svého žití. On obyčejně tráví život svůj v neklidu a v nebezpečí.

Jest tedy v zájmu pokolení lidského, aby matka takových lidí byla chována v uctivosti, i aby čerpali sílu proti posměchu a zášti svých vrstevníků z naděje, že zanechají po sobě velké a nehybnoucí jméno. Postavit se na ztracenou stráž pravdy jest služba nebezpečná. Kdo se jí podvolí, není-li to zároveň služba čestná? Je snadno zasadi prapor na cimbuří, když hradby byly zčeny. Obtíž je, aby se naši lidé, kteří jsou ochotni první vstoupit do průlomu, a byla by to špatná politika, vydat zneuctění jejich tělesné ostatky proto, že klesli v průlomu a nevnikli do pevnosti. Avšak lidé, kteří se horlivě pídí po pravdě, bývají nejděčnější každému, kdo jen na píď upravil jim cestu, a jen lidé mělcí, kteří dovedou opakovat jen běžná otřelá hesla, pohlížeji s pohrdáním na duchy, jejichž zásluhou právě jest, že tyto běžné a ořepané výroky nejsou

posud považovány za ohromující paradoxa nebo trestuhodné kacířství. O předcích platí otázka, jakou cestou se ubírali, a zdali tváře jejich byly obráceny pravým směrem nebo nepravým.

Je pravda, že máme pohlízet na dávná jednání ve světle moderního vědění. Není pochyby, že jest první povinností dějepisce poukazovat na chyby vynikajících lidí dřívějších pokolení, ano má se to díť co nejpřísněji u lidí, kteří mají nárok na vděčnost a obdiv potomstva. V politice i v náboženství vyskytují se citele, kteří dávají na jevo svou úctu k zemělemu světcům, že jeho hrob proměňují ve svatyni zločinu. Prostopášnost tlačí se ke kostelům vyhlášeným proto, že chovají ostatky nějakého umučeného apoštola. Proto, že on byl mílosrdný, kosti jeho mají poskytovat bezpečného úkrytu vrahu. Proto, že byl cudný, potloukají se kolem chrámu necudy. Hanebné zlořády bují kolem každé slavné události, kolem každého cihodného jména; a toto zlo zajisté volá po řízné literární policii. Avšak slušnost vyžaduje, aby se odstranila neplecha, aniž by se zohavil oltář; aby vypuzeni byli lotři, aniž by se zbaběle křivdilo popelu slavných nebožtíků.

Dějiny Anglicka jsou důrazně dějinami po-

kroku. Jsou dějinami pokroku, jestli na ně pohlízáme v nejšířším slova smyslu. Patřime-li však na kratší období, jeví se nám dějinami akcí a reakcí. Pohyb veřejného ducha anglického národa podobá se pohybu moře, stoupá-li příliv; každá následující vlna žene se ku předu, třísť a valí se zpět, ale velký proud přece ustavičně stoupá.

Kdo se díval na vodu jen okamžik, tomu se zdálo, že ustupuje; kdo se díval na ni několik minut, tomu se zdálo, že se zmltá libovolně sem i tam, ale kdo upírá na ni hled čtvrt hodiny, vidí, že okean patrně se dme a stoupá.

Právě takový býval průběh událostí v Anglii. Převraty ve Francii měly za následek takové změny, že dřívější Francie byla k nepoznání. Takových následků revoluce Anglie neměla. Anglie následkem své odloučenosti zeměpisné i uzavřenosti povah obyvatelů urovnávala své rozbroje a usmíření sama. Vnitřní její otázky nikdy nebyly smíšeny s otázkami ještě většími ohledně národní neodvislosti.

Doktriny politické anglických roundheadů nesměřovaly, jako učení francouzských filosofů, ke universálnímu přeměnění. Angličané nestavěli se na všeobecnou hlavní, ale na jistou zvláštní ústavu

říše. Oni hájili právo nikoli lidí, ale Angličanů. Jejich učení nebylo tedy nakažlivé, a kdyby i bylo, žádná sousední země nebyla nákazy schopna. Jazyk anglický, ve kterém se vedly domácí spory, nebyl znám snad ani jedinému spisovateli na pevnině; králové evropští neměli obav, že by poddaní jejich si brali příklad od puritanů, a pohlíželi lhostejně na popravení krále i odklizení monarchie. Cromwell zjednal anglickému jménu největší úctu ve světě křesťanském, ale po jeho smrti vrátil se vypuzený Karel II., nikoli jako prostředkovatel mezi lidem a vítězným nepřitelem, ale jako prostředkovatel mezi vnitřními stranami. Sta se dědicem výbojů a vlivu důmyslného uchvatitele, jenž ho byl vyloučil.

Jelikož dávná vláda v Anglicku bývala mírnější než dávná vláda ve Francii, nebyla tak prudce a nadobro podvrácena. Národní řády byly ušetřeny, anebo jen částečně vykořeny. Zákony nepodlehly valné změně. Magnu Kartu měly v uctivosti parlamenty Cromwellovy obce pospolité jako ve kterékoli dřívější době. I šlechta si zachovala náklonnost lidu. Stará konstituce anglická byla tedy bez obtíží znovu upevněna; monarchická její část byla lidu drahou. Bývalí neobežele

ponížena, byla později opět přes míru vyvýšena. Jakmile Karel I. se ocitl ve vězení, počala reakce ve prospěch jeho osoby i jeho hodnosti. Od toho dne, kdy sekýra dopadla na jeho šíji před okny jeho paláce, tato reakce stala se rychlou a prudkou. Při restauraci dosáhla takového stupně, že lid dával na milost a nemilost králi svá nejdávější a nejvzácnější práva.

Nejzotrcočilejší učení se šířilo a nejkonstitučnější opposice byla zatracována. Dům obecných jevil více snahy pomstit křivdy na králi spáchané než král sám; byl ochotnější peníze povolovat, než ministři je žádali. Zrušili výborný zákon vydaný za souhlasu všech poctivých lidí v Dlouhém parlamentu, jímž se zabezpečovalo častější svolávání národní rady. Ta něžnost k poraženým, která bývala dlouho rysem národního charakteru, skoro vymizela. Celý Londýn s pokřikováním se shrnul kolem šibenice, na které hnily ostatky vladatě, jenž Anglii učinil postrachem světa, jenž byl hlavním zakladatelem její námořní moci a osadního panství; jenž podrobil Škotsko a Irsko, pokoril Holandsko i Španělsko; jehož jméno bylo ochranou každému anglickému cestovateli v nejdálších končinách, a každému protestant-

skému sboru v srdci katolických říší. Taková byla Anglie. R. 1678 všechny věci se změnily. Zúřivost vracející se lojálnosti vyčerpala se prvními výbuchy. Průběhem osmnácti let zlovláda dohnala lid tak daleko, že byl hotov odvážit se všeho, aby si pojistil své svobody. Tu nastal opačný proud ve veřejném mínění. Národ počal poznávat, jakému člověku bezpodmínečně byl světil své nejdražší zájmy a jakému člověku věnoval svou lásku.

Na nešlechetnou povahu vznešeného vyhnance protivenství neprojevalo žádného účinku blahodárné kázně. Poznal nouze, nebezpečí i odvislosti. Trpěl často nevděkem, zpupnosti i zradou, ale dostalo se mu také velkých důkazů věrnosti a hrdinné oddanosti. Viděl obě stránky lidské přirozenosti, ale jen jedna stránka utkvěla mu v paměti. On se naučil jen pohrdat a nedůvěřovat svým spolublížním a považoval bezúhonnost u mužů a cudnost u žen za pouhou přetvářku, a tímto míněním se ani netajil. Byl neschopen přátelství, ale byl ustavičně voděn milostivky, aniž by se od nich byl nechal podvádět. Věděl, že jejich horlivost o jeho zájmy byla vyhlaná, ale stával se nástrojem každé ženštiny, jejíž postava se mu zalíbila, a každého muže, jehož žvást ho bavil. O ná-

boženství se nestaral. Zdá se, že kolísal mezi Hobbismem a papežstvím. Byl korunován v mládí, máje v rukách smlouvu Covenantů, ale zemřel s hostí v hrdle, a většímu let svého panování ztrávil pronásledováním Covenantů i katolíků. Nebyl ukrutný ani tyran; nevážil si moci ani slávy, ale jeho snahou bylo, jak by co nejpříjemněji ztrávil čtyřicet hodin.

Sedět v radě nevydržel, leda jestli ho věvoda Buckinghamský bavil tím, že křivil tvář a sešklebil po kancléři. Povídalo se, že ve svém vyhnanství byl nakloněn prodat svá práva Cromwellovi za jistou sumu. Zlobil se na parlament, že mu nedává pokoje a peněz.

Pod takovým panovníkem nemohlo dlouho trvat, aby Angličané nevytřízlivěli ze svého lojálního opojení. Byl to lid posud statečný, hrdý a neztročilý. Tropil si posměch z přísných mravů a blických řečí puritánů, ale vzdor tomu v srdci svém zachovával náboženský cit a hrubá nevázanost se mu do duše protivila.

Takový byl národ, jenž proctnuv ze svého vytížení, viděl se prodaným cizímu, despotickému a papeženskému dvoru; poraženým na svých vlastních mořích a pod vládou šašků a kupců.

Královský dvůr hemžil se taškáři i milostenkami. Prodejné ženy a pancharti docházeli nejvyšších hodností, jejichž nádhernu vydržovali vydráním poctivých femeslníků. Panování takové stávalo se co den nesnesitelnějším; bouře se stahovala a konečně vypukla s takovou zuřivostí, že se ústrojí společnosti otřásla v základech. Název dvořana stal se potupou, a vojín z doby Cromwellovy odvažovali se opět na veřejná místa, opustivše své úkryty.

Opět se objevily na ulicích tváře, které připomínaly dny, kdy svatí s prozpěvováním slávy Stvořiteli v ústech a s dvojsměčnými meči v rukách jali krále, spoutali ho řetězy a šlechtice vrhali v okovy. Tu opět ožývali se hlasové volající »privileje«, »spravedlnost« za kočárem Karla I. Za těchto poměrů pronikaly na veřejnost pověsti o papeženském spiknutí. Vynikající katolík, na něhož padlo podezření, byl zatčen a jiný protestantský hodnostář byl nalezen zavražděný.

Bylo přirozeno, že vznikla panika, a je také přirozeno, že za takové paniky lid byl nerozumný a lehkověrný. Tu nastalo vláčení lidí před soudnou stolicí, jejíž rozsudky byly vlastně státními vráždami, provázené jakousi právníckou hatlaninou

a pantomimou. Král třikrát rozehnal parlament a voličové mu třikrát poslali zpět tytéž zástupce. Kdyby povaha Karlova byla bývala neústupnou, byla by jistě vypukla občanská válka.

Jeho lehkovážnost a netečnost zjednaly mu bezpečnost. Podobal se té indické lehké kočábce, které jsou bezpečné proto, že jsou poddajné; které plynou po každé vlně a proto unikají každému nebezpečí, z něhož by nevyvázla loď stesaná z dubových žeber. Nechal věci jít, jak šly, a Macchiavelli by mu nebyl mohl dát lepší radu. Povolil prudkosti hnutí a vyčkával na stejné prudký obrat. Hrál si na utlačovaného krále. Ale to mu stačilo, neboť měl co jednat s lidem, jehož šlechtinou slabostí jest nedobíjet poraženého; s lidem, jehož nejsurrovější příslušníci volají »hanba«, vidí-li člověka trýzněného, jenž leží už na zemi. Nevole počala skutečně slábnout a král místo, aby vztáhl ruku po ovoci, než bylo zralé, raději vyčkával, až by mu spadlo měkkounké samo do úst. Veřejné mínění zmítalo se sem a tam, až konečně král nabyl dosti síly, aby se strašně pomstil na opozici. Nejznamenitější vůdcové stran rozprchli se do cizích zemí a tam pomřeli. Nejctnostnější muž strany byl stat, jiný se usmrtil sám, aby se vyhnul

potupné popravě. Města byla sevřena tak, že skoro byla nucena vysílat zástupce oddané dvoru. Se všech stran byl král zahrnován ujišťováním oddanosti, a v této soutěži bigotů a otroků vznikla universita oxfordská. Sláva, kterou získala tato učená korporace, že vždy pokulhávala za dobou, jí zůstala do dnes.

Karel zemřel a na trůn dosedl jeho bratr Jakub. Lojalní panstvo poskytl mu parlament, který co do poddajnosti neměl sobě rovného. Vzniklé vzpoury byly ukrutným způsobem potlačeny, a krvavé soudy té doby neupadnou v zapomenutí, pokud nevyrmizí anglické plémě. Jakub tou dobou nemusil závidět, co se autority týče, ani Ludvíku XIV.

Jakub prý usiloval o zavedení náboženské snášlivosti, tvrdí jeho chválořečníci, avšak jemu se o něco podobného nejednalo. Jeho úmyslem bylo, aby pod záminkou náboženské svobody upevnil panství církve římské. Je ovšem pravda, že hlásal snášlivost, ale to čini každá sekta, je-li utlačena. Jestli žebrák nás ujišťuje, že nám Bůh odplatí, dáte-li mu almužnu, nenásleduje z toho ještě, že by srdce jeho bylo naplněné křesťanskou láskou, a toho vojína není radno prohlašovat za

lidumila, který křičí o slitování, cít-li bodák na prsou. »Jsi-li ty silnější, ráš být snášlivým ke mně, neboť jest tvou povinností nepotlačovat pravdu. Ale jsem-li já silnější, já tě budu pronásledovat, neboť jest mou povinností pronásledovat blud.«

Takové je asi učení všech sekt, jest-li se zbaví rhetorických ozdob. Katolíci byli v Anglii sevřeni, a proto Jakub hlásal svobodu svědomí, ale dějiny celého jeho života dokazují, že to byla jen přetvářka. Pronásledoval seč mohl.

A kdo byl jeho nejbližším spojencem? Kázal svým poddaným o blahu snášlivosti, a mezi tím stále blahopřál svému bratru Ludvíku k úspěchům jeho nenasášlivé politiky, kterou nejkrásnější kraje Francie proměnil v poušť a nejpilnější občany své vypudil do vyhnanství.

Jakub měl snášlivost stále na jazyku, ale rozešel se s těmi státy, které nejdříve daly příklad snášlivosti, a spojoval se nejpevnějšími svazky s nejvěrolomnějším a nejukrutnějším pronásledovatelem na kontinentálním trůně, s Ludvíkem XIV. Jeho nejdůvěrnějším rádcem byl jezuita. Nu, a tu se ptáme: Byl kdy Ludvík pro náboženskou snášlivost? Byl kdy Vatikán pro náboženskou snáše-

livost? Byl kdy řád jezuitský pro náboženskou sná-
šeliivost?

Hra, kterou prováděli jezuité, nebyla nová. Před sto lety kázali politickou svobodu, právě jako nyní kázali svobodu náboženskou. Hleděli pozvednout republikány proti Jindřichu IV. i Alžbětě, právě jako nyní hleděli pozvednout odštěpence (dissentery) proti uznané anglikánské církvi. V šestnáctém století nástroje Filipa II. stále kázali nauky, které hraničily na Jakobinism; stále hlásali právo lidu povolovat králům peníze a právo každého soukromého občana, aby směl vrazit dyku do srdce bezbožného panovníka. V sedmnáctém století pronásledovatelé hugenotů bouřili proti tyranií anglikánské církve a hájili s největší vroucností právo každého jednotlivce, aby směl ctit Boha dle svého způsobu. V obou případech byli stejně neupřímní. V obou případech blázen, jenž byl jim byl věřil, byl by býval jen napalén.

Plán Jakubův zdá se nám úplně stozumitelným. Snášelivost, kterou nabízel za souhlasu a schvalování nejukrutnějších pronásledovatelů v Evropě, směřovala prostě k tomu, aby je rozdělil. To je to nejzřejmější a nejsprostší politické chytráctví. Účelem falešných demokratů naší doby

bylo, aby způsobili srážku a rozbroj ve střední třídě a tak zabránili všeliké reformy. Účelem Jakuba bylo, aby vyvolal konflikt mezi anglikánskou církví i odštěpenci, a tak dopomohl k vítězství odporu hned na počátku. Myslí, že má nejen anglikány zajištěné, jelikož vyznávali, že všeliký odpor je hříšný, ale také protestantské odštěpence, jelikož jim nabízel pomoc, ale zmyšlil se v obou. Jeho důvěra v to vše byla přímo směšná a byla svědectvím jeho naprosté politické pošetilosti.

Představme si jen člověka, jenž by jen jediný den jednal dle toho domnění, že všichni jeho sousedé skutečně věří tomu, co hlásají ústy. Pomyšleme si člověka, jenž jedná dle domnění, že smí zcela bezpečně na smrt tupit každého, kdo hlásá, že pomsta je hříchem, anebo, že by směl veškerý majetek světit osobě, která tvrdí, že krádež je hříchem. Taková povaha by byla nechtutná i pro nejzbrklejší frašku.

Avšak bláznovství Jakuba došlo až k této hranici. Duchovenstvo hlásalo, že odpor proti útiskům není zákonný, a proto se domníval, že je smí utlačovat dle své libosti. On zcela zapomněl, že když duchovenstvo vynášelo královskou svrchovanost, tato

svrchovanost jednala v jejich zájmu, a že když hlásalo povinnost trpět, samo netrpělo ničeho. Jemu nepřišlo nikdy na mysl, že člověka citlivost vůči neštěstí nepřítel je zcela jiná než citlivost k neštěstí svému vlastnímu. Dokud trpěl duchovní odštěpenským, byl duchovní anglikánský přesvědčen, že má snášet žalář s křesťanskou trpělivostí, ale jakmile se ho zmocnila nejmenší obava, že by mu mohla ujít nějaká prebenda, počal rozjímat a uvažovat o křesťanské pokoře zcela jinak. Jeho veličenstvo patrně netušilo, že si lidé často mohou věc rozmyslet, a nic tak nesvádí člověka, aby si něco rozmyslil, než obava, že přidrželi se jistého názoru, bude jistě žebrákem. Tato pravda docela unikla královské myslí. Bylo mu padesát let, viděl hodně světa a mohl se tedy dovtípit, že lidé někdy dopouštějí se právě toho, o čem jsou přesvědčeni, že je to nepravé. Ačkoli prelát mohl hlásat, že Pavel velí, abychom poslouchali i Nerona, přece by snad nebylo radno zatočit s jeho velebností dle způsobu Neronova na základě Pavlovy zásady.

Král se mohl podívat jen kolem sebe. Jeho církev katolická jistě zapovídala cizoložství právě tak přísně jako církev anglikánská zapovídala odpor

proti králi. Ale všichni jeho kněží nemohli ho udržet od poběhlíce Arabelly Sedley-ovy. Vydával v nebezpečí svou korunu k vůli spáse své duše a svou duši obětoval škaredé, špinavé souložnici. Je to přímo rozkošná podívaná, že člověk jenž po celý život hřešil proti poznaným svým povinnostem, nedovede pochopit, že by i jiný člověk mohl být sveden s cesty ctnostné.

Jakub byl zklamán ve všech svých výpočtech. On doufal, že toriové budou jednat dle svých zásad a nonconformisté ve svůj zájem.

Stal se právě opak. Velká většina toriů obětovala zásadu neodporování svým zájmům, a valná většina nonconformistů odmítla klamnou nabídku krále a stála pevně při svých zásadách. Obě strany, jejichž zápasy zrnitely říší po půl století, spojily se na okamžik a ohromná královská moc, která se po tři století zdála skálopevnou, byla odvanuta jako pleva ve víchru.

Původcové revoluce r. 1688 jednali dle zásady, o které nemůže být omylu. Byli si úplně vědomi, že anglická ústava potřebovala náprav. Ale oni také věděli, že je důležité, aby uspořádaný byly věci, které po mnohá pokolení byly příčinou sporu mezi parlamentem a korunou.

Proto se obezřele vyhnuli veškerému směšování otázky, týkající se toho, jaký má být zákon, s prostou otázkou, jaký zákon skutečně je. Co se týče nároků, uvedených v Prohlášení práv (Declaration of Rights), obě strany se brzo shodly a postavily se svorně proti královské prerogativě. Avšak kdyby se parlament byl pustil do revise celé ústavy, aby stanovil jistotu proti zlovládě dříve než povolal nového panovníka, byly by celé měsíce minuly ve sporech, a koalice, která zachránila zemi, by se byla rozpadla. Kdyby se původové revoluce byli dopustili podobného bláznovství, byl by je snad zahraničný nepřítel napadl uprostřed hádek o theorii vládnutí, a mušketýři Ludvíka XIV. by je byli odvedli po parku do Toweru, kde si mohli vymýšlet fantastické monarchie a republiky. Viděli jsme národ za národem upadat v otroctví proto, že přátelé svobody mařili odtažitými otázkami čas, který měli vynaložit k říznému jednání. Angličtí obhájci svobod nebyli blouzniví pedanti. Jejich reformní plány nebyly obšrné, ale co si umínili, to provedli, a co provedli, to hájili proti nejlépejšímu nepřítelství doma i v cizině.

Jejich prvním cílem bylo, aby zvolili Viléma Oranžského na trůn, a měli pravdu. Dime to bez

ohledu na výborné vlastnosti osobní Viléma a pošetilosti i zločiny Jakuba.

Bylo nevyhnutelné, aby Angličané měli panovníka, jehož nárok na trůn byl těsně sloučen s nárokem národa na své svobody. Vilém se zavázal, že se vždy bude spravovat ustálenými a uváženými úmysly parlamentu. Zárukou, že tak bude jednat, bylo to, že neměl žádného nároku na trůn vyjma skrze volbu parlamentu, a žádného prostředku, aby se na trůně udržel, kromě podpory parlamentu.

Všechny velké a neocenitelné reformy, které rychle následovaly po revoluci, byly obsaženy v těchto prostých slovech:

»Lordi duchovní i svěští, jakož i kommonři shromáždění ve Westminsteru ustanovují, aby Vilém a Marie, princ a princezna oranžská, byli prohlášeni za krále a královnu anglickou.«

K největším dobrodiním, kterých se dostalo anglickému lidu po revoluci, náleží především Akt tolerancí. Žádný zákon, nevyjímaje ani Velkou Kartu, neodklidil tolik lidských útrap a nepotlačil tolik ohavných vášní; který by byl učinil konec takové tyranii, který by byl přinesl radost, mír a bezpečnost do mnohých soukromých příbytků.

Druhá blahodárná reforma byla konečně uznání prosbýterianské církve ve Škotsku.

Zápasu mezi škotským národem i anglikánskou církví dlužno přičíst skoro třicetiletou strašnou zlovládu, jaká kdy panovala ve Velké Británii.

Kdyby revoluce nebyla způsobila nic jiného než to, že zbavila Škotsko nadvlády církve, která byla nenáviděna, a dala jim tu, které byli oddáni, byla by to nejšťastnější událost v dějinách. Škotové nechťeli biskupů. Oni se vzpírali uznávat v anglikánských prelátech s jejich knížecmi tituly, paláci, nádhernými kočáry, mitrami, nádhernými rouchy a bohatými tabulemi, nástupce apoštolů, kteří se živili lovením ryb a spravovaním stanů. Třetím dobrodiním revoluce bylo ustanovení ohledně povolování platů panovníkům.

Dříve se panovníkům vykazovaly příjmy z jistých daní, ale jelikož v každé společnosti, ve které majetek se těší jistotě, bohatství roste, počaly příjmy panovníků být tak velké, že by si byli mohli konečně vydržovat i pravidelné vlastní vojsko. Původcové revoluce vyměřili králi místo kolísavých příjmů jistou summu k udržení královského lesku. Všechny vydaje státní od té doby náležely pod dohled parlamentu, jenž se nyní stal svrcho-

vanou mocí, neboť jmenoval a propouštěl ministry, vyhlašoval válku a uzavíral mír.

Nejbližším velkým blahem vyplýnulým z revoluce jest očistění administrace soudní v případech politických. Soudcové dopouštěli se politických či státních vražd pomocí falešných svědků a věrolomných porotců.

Soudní síň má být vždy posvátným útočištěm, kde za všech změn veřejných záležitostí nevinní všech stran mají docházet ochrany.*)

Před revolucí byly to jatky, do kterých honila jedna strana druhou do drápů ukrutných krveláčníků. Porotní soudy neposkytovaly práva žádného, neboť jedna strana vždy se hleděla po volbách vymstit na druhé. Každý člověk, jenž se pleť do veřejného života, dával svůj život v šanc. Následek byl, že lidé jemnějších mravů prchali v ústraní, aby nepropadli životem nebo statkem. Na druhé straně, odvážní a neohrožení mužové, kteří života i statku se odvážili v politické hře, stali se bezohlednými a sverpými. Být loupežníkem bylo právě tak bezpečným, jako stát co vynikající muž v čele opposice. Tím lze vysvětlit

*) O tomto přednětu viz bližší ve Vánoce spise: »Předmluvy a do-mluvy.«

a poněkud i omluvit prudkost tehdejších stran, neboť bojovaly nejen o úřady, ale i o životy. Jestli na okamžik složili v kln ruce, ustáli od agitace a nechali veřejné rozčlenění utuchnout, byli ztraceni lidé. Tohoto zla revoluce zbavila anglický národ. Zákon, který zajišťoval soudcům jejich místa po celý život nebo po dobu jejich zachovalosti, vykonal něco. Následující zákon, upravující soudy o velezradě, učinil mnohem více.

Tomuto zákonu nejednalo se o bezpečnost nevinného, ale aby se poskytla co největší možnost vylouznout obžalovanému, ať byl vinen nebo nevinen. To je však rozhodně chyba na pravé straně. Od té doby nikdy v Anglii velezrádce nebyl odsouzen k smrti.

GLADSTONE

O POMĚRU CÍRKVE KE STÁTU.
